

OSIĄGNIĘCIA LATA 1963 - 1982

1 NAZWA I PODSTAWOWE INFORMACJE

Nazwa osiągnięcia: **Krakowskie społeczne osiedla integralne, powstałe w latach 60. dwudziestego wieku, uznane za dziedzictwo modernistyczne – Mistrzejowice i Bieńczyce**

Miejsce: **Kraków**

Gmina: **Kraków**

Powiat: **krakowski**

Województwo: **małopolskie**

Czas projektu: **1963 - 1973**

Czas realizacji: **1968 - 1982**

Podstawowe parametry /wielkość, liczba mieszkańców/: **30 tys. i 40 tys. mieszkańców**

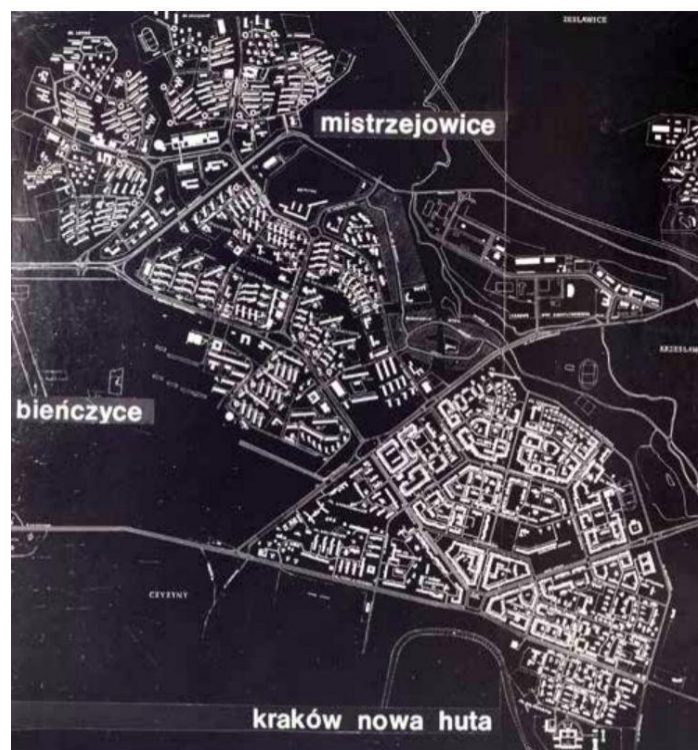
Projektanci:

Realizujący: Spółdzielnie mieszkaniowe

Mistrzejowice: projekt w latach 1963 - 1973, realizacja w latach 1968-1982. I nagroda w 1963 roku w konkursie urbanistycznym dla zespołu pod kierunkiem Witolda Cęckiewicza. Członkowie zespołu projektantów na różnych etapach powstawania zespołu osiedli: główny projektant – Maria Chronowska, Jerzy Chronowski, konsultacje – Witold Cęckiewicz, urbanistyka–Maria Czerwińska, Jerzy Gardulski, Maria Rekaszy, projekty-Tadeusz Bagiński, Stefan Golonka, Ewa Podolak, Olgierd Krajewski; współpraca-Ludwik Niedziałkowski, Helena Malinowska, Włodzimierz Śliwczyński, Wiesław Trela, Artur Zaremba.

Bieńczyce: projekt w latach 1959-1979, realizacja w latach 1962-1979. I nagroda w 1959 roku w konkursie urbanistycznym dla zespołu pod kierunkiem Jadwigi Guzikkiej, przy współpracy M. Rędziejowskiej, Aleksandra Trzecieckiego. Członkowie zespołu projektantów na różnych etapach powstawania zespołu osiedli: urbanistyka-Anna Basista, Jan Lewandowski, Aleksander Trzeciecki–kierownik zespołu, urbanistyka: Anna Basista, Jan Lewandowski i Aleksander Trzeciecki; architektura: Kazimierz Chodorowski, Stefan Golonka, Olgierd Krajewski; współpraca-Nina Korecka, B. Czarnecka, G. Turska, Artur Zaremba, O. Rutkowski, konstrukcja: Tadeusz Kantarek

Autorstwo karty z afiliacją: Grażyna Schneider-Skalska, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, gschneid@pk.edu.pl

Nową Huta

Źródło: Witold Cęckiewicz, Rozmowy o architekturze. Projekty., Tom I., red. M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak, M. Wiśniewski, Instytut Architektury, Kraków 2015, s.170

2 OPIS OSIĄGNIĘCIA URBANISTYCZNEGO

Pod nazwami Mistrzejowice i Bieńczyce kryją się zespoły osiedli, tworzące integralne całości, powstałe jako realizacja potrzeby nowych mieszkań dla pracowników kombinatu hutniczego im. Włodzimierza Lenina. Zlokalizowane w powiązaniu przestrzennym z układem urbanistycznym Nowej Huty. Reprezentują ideę osiedla społecznego, skomponowanego, wyposażonego w pełny program usług podstawowych i są częścią krakowskiego Szlaku modernizmu. Stanowią niewątpliwą przykładową polskiej myśli urbanistycznej, która w trudnych warunkach uprzemysłowionego budownictwa i ograniczeń formy architektonicznej, wydała wzorcowe, skomponowane struktury urbanistyczne. Układy urbanistyczne zespołów do dziś, mimo, że uzupełniane, nie straciły klarowności i są wysoko oceniane przez mieszkańców, szczególnie ze względu na integralność architektury i natury.

Mistrzejowice

Zespół planowany był na ok. 40 tys. mieszkańców (po ok. 10 tys. mieszkańców w każdej z 4 jednostek osiedlowych) i był realizowany sukcesywnie w latach 1968-1982. Koncepcja obejmowała 4 osiedla, kształtem miała przypominać liść, a dla poszczególnych osiedli zaproponowano nazwy: Wiosenne z ulicami – pierwosnków, bocianów, jaskółek itp.; Letnie z ulicami – pogodna, upalna, łanowa itp.; Jesienne z ulicami – deszczowa, słotna, szarugi itp. oraz Zimowe z ulicami – mroźna, śliska, wietrzna itp. W projekcie przewidziano również centrum usługowe II stopnia obsługujące wszystkie 4 osiedla. W koncepcji wykorzystano bogate ukształtowanie terenu oraz obecność fortów z otaczającym je starodrzewem i wprowadzono zielone „szwy”, które w wysokim stopniu zostały zachowane.

Ostatecznie ogólna koncepcja została zrealizowana a osiedla dostały inne nazwy. Pozostał zamysł łączenia ich w pary za pomocą ośrodków usługowych. Osiedla Tysiąclecia i Złotego Wieku (zrealizowane) oraz osiedli Boh. Września i Piastów (częściowo zrealizowane). Substancję architektoniczną tworzą, zgodnie z ówczesnymi wytycznymi, budynki o wysokości 5 i 11 kondygnacji, kilkuklatkowe i punktowe, których układy uwzględniają rzeźbę terenu i sprzyjają przewietrzaniu obszaru na kierunku wschód-zachód. Zespół osiedli Mistrzejowice ma czytelny zamysł kompozycyjny, czytelne granice przestrzenne, bogaty program usługowy o charakterze podstawowym jak również wyższego rzędu.

Komentarz: Analiza zespołu osiedli Mistrzejowice, zarówno ujętych w wersji konkursowej jak i powstałych i rozwijanych w późniejszym okresie, pozwala na stwierdzenie, że z upływem czasu stworzyły one strukturę miejską nie tracąc jednocześnie charakterystycznego układu koncepcji pierwotnej. Jest ten obszar pozytywnym przykładem włączania struktur osiedli społecznych w układ miejski. Charakterystyczne jest utrzymanie i rozwijanie zasady zielonych korytarzy pomiędzy osiedlami w postaci Plant Mistrzejowickich i Parku Tysiąclecia, wspomaganymi obszarami fortów oraz dużą ilością zadbanego zieleni międzyosiedlowej. Należy też zwrócić uwagę na negatywne zjawiska, takie jak postępująca od początku XXI. wieku zabudowa po północnej stronie osiedli Piastów i Bohaterów Września, której skala i intensywność znacznie odbiega od istniejącej zabudowy i oczekiwaniom współczesności i która zaprzecza zasadom projektowania zrównoważonego.

Bieńczyce

Zespół projektowany był na ok. 30 tys. mieszkańców i był realizowany sukcesywnie w latach 1962-1979. Układ urbanistyczny tworzą następujące osiedla: os. Strusia, os. Kalinowe, os. Na Lotnisku, os. Wysokie, os. Kazimierzowskie, os. Jagiellońskie, os. Przy Arce, wszystkie ulokowane po dwóch stronach zielonego pasma nazywanego Plantami Bieńczyckimi. Układ komunikacyjny ulic wyższego rzędu otacza omawiany obszar i przy tych ulicach, niejako „na obwodzie”, koncentrują się usługi dzielnicowe. Ulice o mniejszej intensywności ruchu dzielą zespół osiedli na układy „dwójkowe” – osiedla Strusia i Kalinowe, osiedla Na Lotnisku i Wysokie, osiedla Kazimierzowskie i Jagiellońskie oraz zamykające całą strukturę osiedle Przy Arce, zlokalizowane w najwęższej części pasma, w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy Nowej Huty. Pomimo tego podziału odczuwalna jest jedność pasma dzięki konsekwentnemu przebiegowi i zagospodarowaniu wspomnianych Plant Bieńczyckich, które są najbardziej charakterystycznym wyróżnikiem tego obszaru mieszkaniowego.

Komentarz: W skład zespołu osiedli Bieńczyce Nowe wchodzi zasadniczo 7 osiedli ujętych w pierwotnej wersji konkursowej. Nadal zauważalny jest czytelny podział na dwójkowe zespoły, rozdzielone ciągami komunikacji i połączone ciągiem Plant Bieńczyckich. Ta cecha jest zbliżona z zaobserwowanymi w osiedlach Mistrzejowice zielonymi korytarzami. Potencjał Plant Bieńczyckich nie jest wykorzystany w pełni. Duża ilość miejsc i urządzeń sportowych i rekreacyjnych spełnia oczekiwania programowe, jednak unikalność tego założenia nie jest w pełni wykorzystana pod względem estetycznym i architektonicznym. Jest to wskazanie do podjęcia w tym obszarze działań rehabilitacyjnych. Należy zauważyć, że sąsiedztwo starej Nowej Huty, a także dużej ilości obiektów o charakterze ponad osiedlowym, często niestety o przypadkowych formach, zlokalizowanych przy ulicach obrzeżnych, stopniowo wpływa na formowanie się w tym obszarze struktury miejskiej.

3 ZNACZENIE OSIĄGNIĘCIA DLA ROZWOJU POLSKIEJ MYŚLI URBANISTYCZNEJ

Osiedla mieszkaniowe planowane w bezpośrednim sąsiedztwie miejskiej struktury Nowej Huty były konsekwencją potrzeb mieszkaniowych nowych pracowników kombinatu metalurgicznego Huty im. Lenina. Jednocześnie realizowały w warunkach krakowskich ideę osiedla społecznego, opartego na wzorcach z Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych, takich jak np. jednostka sąsiedzka Clarence'a Perry'ego. Okres po II wojnie światowej zwiększył skalę przedsięwzięć i zaproponowane i zrealizowane w Krakowie zespoły osiedli Bieńczyce i Mistrzejowice obejmują kilka jednostek sąsiedzkich. Prezentowane zespoły były w awangardzie powojennego procesu powstawania obszarów mieszkaniowych, realizowały zasady bliskości usług podstawowych, społecznych przestrzeni i kontaktu z naturą i terenami rekreacyjnymi.

Skupiając się na znaczeniu osiągnięcia należy wymienić:

- pod względem organizacyjnym:

- wykorzystanie formy konkursu urbanistyczno-architektonicznego dla wyłonienia najlepszego rozwiązania;

- pod względem przestrzennym:

- realizację idei przestrzennej osiedla integralnego, wyrażonej czytelnymi krawędziami, oryginalną kompozycją i podziałem strukturalnym;

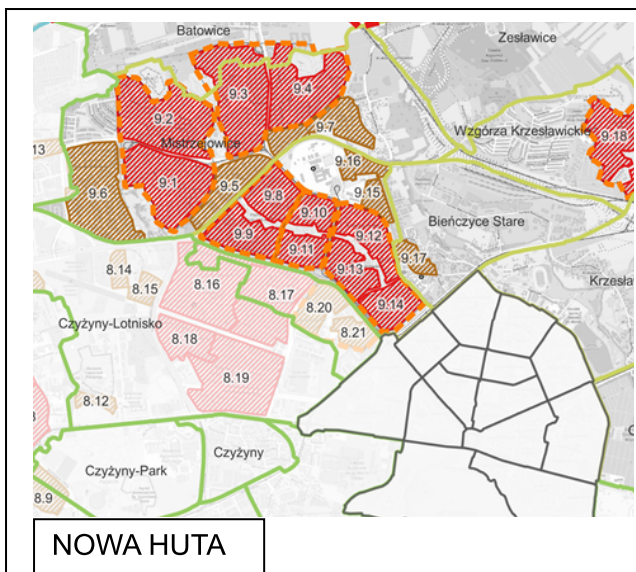
• realizację zasad projektowania zrównoważonego, nie nazywanego tak w ówczesnych czasach, w postaci twórczego wykorzystania naturalnego ukształtowania terenu i istniejących obiektów charakterystycznych (forty) otoczonych wysokim drzewostanem w Mistrzejowicach oraz stworzenia od podstaw przyrodniczego ciągu spajającego koncepcję urbanistyczną w Bieńczycach (Planty Bieńczyckie); uwzględnienie warunków środowiskowych poprzez zastosowanie budynków o zróżnicowanej formie i układów sprzyjających przewietrzaniu; (wykorzystanie i stworzenie tych walorów wydaje się truizmem ale mimo obowiązującego obecnie paradygmatu zrównoważonego rozwoju i zasad projektowania zrównoważonego, są to nadal wzorce do naśladowania); zapewnienie odległości pomiędzy budynkami umożliwiającymi wytworzenie zielonych przestrzeni przydomowych i społecznych, które dzisiaj przesądzają o wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego;

- pod względem funkcjonalnym:

- oparcie koncepcji na programowaniu z wykorzystaniem wskaźników dostępności do usług; zastosowano następujące promienie dostępności (dane na podstawie zespołu Mistrzejowice): przedszkole – 400m; szkoła podstawowa - 300m; żłobek – 400m; szkoła średnia – 900m; przychodnia – 800m i apteka 400-500m; usługi handlu, rzemiosła, gastronomii – 400-500m w koncentracjach, co umożliwiło piesze dojścia do obiektów i terenów; zastosowano wskaźnik rekreacji przydomowej – 6,0m²/1M oraz ogrodu osiedlowego – 3,5m²/1M (należy zauważyć, że są to wskaźniki do których w urbanistyce wraca się dopiero teraz w pierwszej połowie XXI. wieku).

Na podstawie badań przeprowadzonych w roku 2022, na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Katedrę Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego potwierdzono zasadność przypisania wybranym strukturom osiedlowym określenia *osiedle integralne - wyodrębnione przestrzennie, wielofunkcyjne z pełnym programem usług podstawowych i skomponowane zgodnie z zasadami kompozycji urbanistycznej*. Stwierdzono również, iż istotną rolę w skali miasta, również z uwagi na dużą skalę i czytelność, pełnią *integralne zespoły osiedli*, do których należą Mistrzejowice i Bieńczyce, będąc strukturami o ponad czasowych wartościach przestrzennych.

Opisane założenia urbanistyczne są przykładem ciągłości polskiej myśli urbanistycznej w obszarze struktur mieszkaniowych na terenie Krakowa i kontynuacją poszukiwań polskich urbanistów, między innymi Barbary i Stanisława Brukalskich, Heleny i Szymona Syrkusów. Autor koncepcji osiedli Mistrzejowice, Witold Cęckiewicz rozwijał ideę społecznego osiedla w badaniach teoretycznych i aplikacjach projektowych pracując z zespołem Instytutu Projektowania Urbanistycznego na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Zespół w ramach badań „Studia nad strukturą modelu jednostek mieszkalnych” w latach 1987-1989, opracował systematykę modelowych jednostek, które łączone mogły tworzyć większe struktury. Kontynuacją tych badań oraz prac konkursowych nad osiedlami przyszłości był niezrealizowany projekt jednostki eksperymentalnej Osiedle Chełmońskiego w Krakowie (1977-1980), której idea przestrzenna jest zbieżna z ideą koncepcji Millennium Village Ralpa Erskine'a, powstałej 20 lat później i uważanej za symbol przechodzenia z XX. do XXI. wieku w kształtowaniu zrównoważonego środowiska mieszkaniowego (ilustracje poniżej).

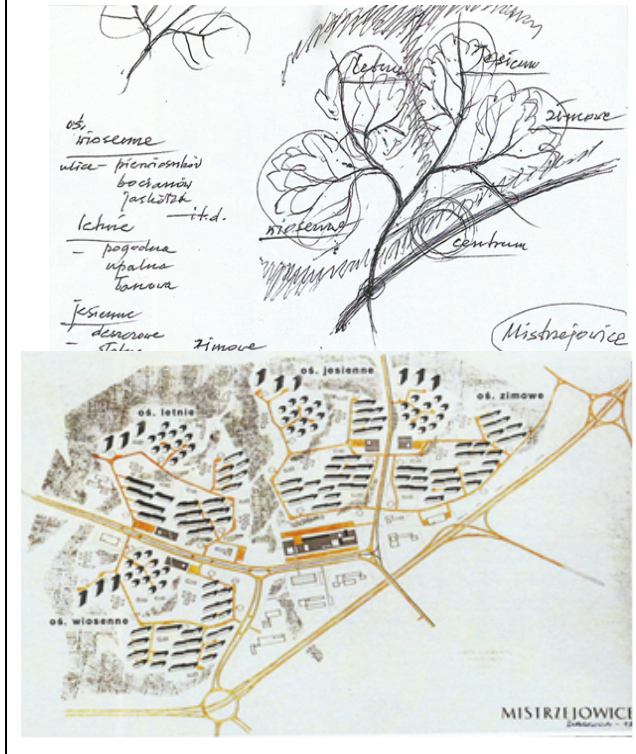

Zespoły osiedli Bieńczyce (numery od 9.8 do 9.17) oraz Mistrzejowice (numery od 9.2 do 9.7)
Wg stanu w roku 2022 w relacji z obszarem miejskiej struktury Nowej Huty (na podstawie opracowania „Badanie jakości środowiska mieszkaniowego krakowskich osiedli”, KKŚM, WA PK, 2022. Opracowanie wykonane dla UM Kraków)

NOWA HUTA

Bieńczyce
Źródło: Krakowskie osiedla modernizmu lat 1945-1990. Wybrane przykłady. red. M. Włodarczyk, SARP, Oddział Kraków, 2014, s. 21

Mistrzejowice, Idea, Koncepcja, Stan obecny.
Źródło: Witold Cęckiewicz, TWORCZOŚĆ. Wyd. PK., Kraków 2016, s. 91

1. Krakowskie osiedla modernizmu lat 1945-1990. Wybrane przykłady. red. M. Włodarczyk, SARP, Oddział Kraków, 2014
2. Witold Cęckiewicz, Rozmowy o architekturze. Projekty., Tom I., red. M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak, M. Wiśniewski, Instytut Architektury, Kraków 2015.
3. Witold Cęckiewicz, Rozmowy o architekturze. Socrealizm, Socmodernizm, postmodernizm. Esesje. Tom II., red. M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak, M. Wiśniewski, Instytut Architektury, Kraków 2015,
4. Badanie jakości środowiska mieszkaniowego krakowskich osiedli. Opracowanie wykonane przez Katedrę Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA PK na zlecenie Gminy Miejskiej, Kraków 2022.
5. Taylor D., millennium village -setting the agenda for future urban development, The architects' journal, luty 1998, s. 10-15.
6. Adamczewska-Wejchert H., 1985, Kształtowanie zespołów mieszkaniowych. Arkady. Warszawa 1985,
7. Syrkus H., Społeczne cele urbanizacji. Człowiek i środowisko. PWN, Warszawa 1984
8. Schneider-Skalska G., Kształtowanie zdrowego środowiska mieszkaniowego. Wybrane zagadnienia. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2004.
9. Miejskie środowisko mieszkaniowe/Urban Housing Environment, red. G. Schneider-Skalska, E. Kusińska, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2017.